

دکتر بهشید ارفع‌نیا
وکیل پایه یک دادگستری

کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان

بحث الحاق یا عدم الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان به خصوص از آذر ماه ۱۳۸۰ با تصویب لایحه الحاق ایران به این کنوانسیون از طرف مجلس شورای اسلامی و رد آن از سوی شورای نگهبان بیش از پیش مورد بحث قرار گرفته و هم‌چنان جزء مطالب روز محسوب می‌شود. لذا بر آن شدیم تا به اختصار سیر تکوین این کنوانسیون و موارد منطبق و معارض با قوانین ایران را مورد بررسی قرار دهیم. ضمناً متن کامل کنوانسیون در انتهای این مطلب آمده است.

در قرن نوزدهم میلادی جنبش زنان جهت برخورداری از حقوق سیاسی و حق مالکیت اقتصادی آغاز گردید و در اوایل قرن بیستم به اعطای حق رای به زنان در انگلیس و آمریکا و بعضی کشورهای دیگر جهان انجامید. متعاقب خاتمه جنگ جهانی دوم و تشکیل سازمان ملل متحد، اعلامیه جهانی حقوق بشر در ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ تصویب گردید که اعلامیه‌ای اخلاقی است و برابری انسان‌ها را بدون توجه به نژاد، مذهب، رنگ و جنسیت مدنظر قرار داد. این اعلامیه به تصویب کلیه دول عضو سازمان ملل متحد از جمله ایران رسیده است که ماده ۱ آن از آزادی و برابری صحبت می‌کند و ماده ۲ تمایز را مورد بحث قرار داده و ماده ۷ تساوی در برابر قانون را مدنظر داشته است.

سازمان ملل متحد به تدریج شروع به تدوین اسنادی در زمینه‌های مختلف کرد و به خصوص مسایل زنان طی کنفرانس‌های متعددی مورد بحث قرار گرفت و بر تساوی زن و مرد در ابعاد مختلف زندگی اجتماعی و خانوادگی تأکید شد که می‌توان عهدنامه

سیاسی زنان مصوب سال ۱۹۵۲ را اولین سند تنظیم شده سازمان ملل در این زمینه دانست. یکی از مهم‌ترین اقدامات در این زمینه تشکیل کمیسیون مقام زن می‌باشد.

مجمع عمومی سازمان ملل متحد در ۷ نوامبر ۱۹۶۷ اعلامیه رفع تبعیض علیه زنان را در یک مقدمه و ۱۱ ماده به تصویب رساند و در سال ۱۹۷۲ دبیرکل سازمان در کمیسیون مقام زن (Comission on the status of women) خواستار جویا شدن نظر دولت‌های عضو نسبت به شکل و محتوای یک سند بین‌المللی در زمینه حقوق زنان شد. لذا در سال ۱۹۷۳ گروهی از سوی شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل جهت بررسی تنظیم چنین کنوانسیونی تعیین گردید.

سال ۱۹۷۴ آغاز تنظیم پیش‌نویس کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان توسط کمیسیون مقام زن بود. در کنفرانس جهانی سال بین‌المللی زن ۱۹۷۵ برنامه کاری تحت عنوان کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان با روش‌های اجرایی مؤثر تصویب شد. در سال ۱۹۷۷ پیش‌نویس تهیه شده تقدیم مجمع عمومی سازمان ملل گردید که گروه کاری ویژه‌ای از سوی مجمع عمومی جهت تنظیم نهایی پیش‌نویس کنوانسیون مشخص شد. در اواخر سال ۱۹۷۹ (۱۸ دسامبر) برابر ۲۷ آذر ۱۳۵۸ کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان (Convention on the elimination of all forms of discrimination against women) طی قطع‌نامه شماره ۳۴/۱۸۰ مجمع عمومی در یک مقدمه و ۳۰ ماده به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسید و جهت امضا، تصویب و الحاق کشورها مفتوح گردید.

بر اساس بند ۱ ماده ۲۷ کنوانسیون، پس از انقضای ۳۰ روز از تودیع بیستمین سند الحاق یا تصویب، از سوم سپتامبر ۱۹۸۱ (۱۲ شهریور ۱۳۶۰) کنوانسیون مزبور لازم‌الاجرا شد. ظرف کمتر از ۲۰ سال یعنی تا ژوئن ۲۰۰۱ میلادی تعداد ۱۶۸ کشور از جمله ۴۲ کشور اسلامی به این کنوانسیون ملحق شدند که از این میان ۸۰ کشور از حق شرط یا استثنا (Reservation) استفاده کرده‌اند. کشورهای ایالات متحده آمریکا و افغانستان کنوانسیون را امضا کرده ولی تصویب نکرده‌اند.

آمریکا یا استناد به ماده ۲۳ کنوانسیون، قوانین خود را بر تراز مفاد کنوانسیون اعلام کرده و بدین جهت بدان نیبسته است که البته این رویه صحیح نیست، زیرا در آمریکا نیز

مواردی از تبعیض در عمل دیده شده است و پیوستن به معاهده، خود می تواند تأکید مجددی بر رفع همان تبعیض های نادر باشد. ایران از جمله ۱۲ کشور کشور اسلامی است که هنوز الحاق خود را به این کنوانسیون اعلام نکرده اند. دیگر کشورهای اسلامی که به کنوانسیون ملحق نشده اند عبارت اند از امارات متحده عربی، بحرین، بروئی دارالسلام، توگو، سودان، سوریه، سومالی، عمان، فلسطین، قطر. از بین ۴۲ کشور اسلامی ملحق شده به کنوانسیون نیز ۲۰ کشور با حق شرط آن را پذیرفته اند.

لازم به ذکر است که علاوه بر اعلامیه جهانی حقوق بشر دولت ایران با تصویب عهدنامه های متعدد دیگر مربوط به حقوق بشر متعهد شده است که موجبات تحقق تساوی حقوق افراد انسانی و در نتیجه زن و مرد را فراهم آورد و در جهت اصلاح موفقیت زنان در زندگی خصوصی و اجتماعی قدم بردارد. معاهدات زیر از آن جمله اند:

۱- قرارداد منع بردگی و برده فروشی و عملیات و ترتیباتی که مشابه بردگی است که در سال ۱۳۳۷ مورد تصویب دولت ایران قرار گرفته است.

۲- مقاله نامه بین المللی مربوط به تبعیض در امور استخدام و اشتغال مصوب ۱۹۵۸ که ایران در سال ۱۳۴۳ آن را تصویب کرده است.

۳- میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶ که پس از امضا توسط نماینده ایران در ۱۹۶۸ نهایتاً در ۱۳۵۴ مورد تصویب دولت ایران قرار گرفت.

۴- میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی مصوب ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶ که ایران در سال ۱۳۵۴ بدان پیوسته است.

امروز همواره سخن از جهانی شدن و دهکده جهانی می رود. بدین معنا که به زودی کلیه کشورهای جهان به عنوان کشوری واحد خواهند بود که با قوانین مشترک اداره خواهند شد. لذا قوانین و آداب ملی و محلی، تنها در صورتی که در راستای فرهنگ جهانی قابل توجیه باشند می توانند پایدار بمانند.

پیوستن به قراردادهای عام بین المللی زمینه ای جهت رسیدن به این هدف است. کشور ما نیز در جهان امروز نیاز به ارتباط با دیگران دارد و به خصوص با توجه به تعهدات پیشین الحاق به معاهده رفع تبعیض در شرایط فعلی به نظر غیر قابل اجتناب می رسد. در واقع در زمان حاضر مقتضیات بین المللی ایجاب می کند که ارزیابی های گذشته در

بسیاری مسایل مجدداً مورد بررسی قرار گیرد. از جمله در زمینه حقوق و تکالیف خانوادگی در زمان کنونی اصل بر این است که آزادی زن و مرد باید در نظر گرفته شود. لازم به یاد آوری است که زنان غربی نیز تا اوایل قرن بیستم شاید از ساده‌ترین حقوق خود محروم بوده‌اند و همان طور که قبلاً اشاره شد آنان نیز از این زمان به فکر جبران حقوق خود افتادند. در حالی که در ایران، مطابق قانون مدنی ما که ۷۰ سال پیش به تصویب رسیده، با الهام از منابع فقهی و اسلامی، زنان ایران حقوقی بیش از آن چه زنان غربی در آن زمان داشتند، دارا بودند. مثل ماده ۱۱۱۸ ق.م که زن را پس از ازدواج مالک دارایی خویش می‌داند و نیز حفظ نام خانوادگی زن پس از ازدواج که در جامعه ما وجود داشته و دارد. اما در جوامع غربی به محض ازدواج، زن نام خانوادگی شوهر را کسب می‌کند و دیگر از نام خانوادگی خود وی استفاده نمی‌شود.

حال امروز با گذشت یک قرن از اوایل قرن بیستم ملاحظه می‌گردد که سطح برخورداری زنان غربی از حقوق، با زنان ایران بسیار متفاوت و حتی غیر قابل قیاس شده زیرا آن‌ها ظرف این مدت مرتباً به اصلاح قوانین خود در این زمینه پرداخته‌اند اما ما در همان حد که بوده‌ایم باقی مانده‌ایم. در حالی که دین اسلام که آخرین و کامل‌ترین ادیان است همواره به پیروان خود توصیه کرده که با زمان پیش روند. اما در کشور ما به جای به کار بردن این توصیه، اصرار در به کار بردن قالب اولیه در اغلب مقررات به چشم می‌خورد.

لذا به نظر می‌رسد زمان آن رسیده که ما نیز، بر اساس مقتضیات بین‌المللی کنونی و نیز تعهدات بین‌المللی سابق خود، تغییراتی در قوانین خود به خصوص در زمینه احوال شخصیه و مسایل کیفری در جهت هماهنگی و هم‌ترازی حقوق زن و مرد وارد کنیم. در حال حاضر دوران مطالبی نظیر آن چه ویل دورانت در فصل نهم کتاب لذات فلسفه در مورد زن گفته و آزادی زن را از عوارض انقلاب صنعتی می‌داند و در ادامه می‌گوید زنان، کسارگران ارزان‌تری بودند و کارفرمایان، آنان را بر مردان که دست‌مزد بیش‌تری می‌خواستند ترجیح می‌دادند، سرآمده و دیگر در عصر ارتباطات ماهواره‌ای و اینترنت نمی‌توان خود را گرفتار این افکار کهنه و قدیمی کرد.

در ایران موضوع الحاق ایران به کتوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان از سال ۱۳۷۱ مطرح گردید و در سال ۱۳۷۵ کارشناسان وزارت امور خارجه ضمن بررسی

کنوانسیون، آن را در مواردی مغایر با قوانین داخلی دانستند و پیشنهاد اصلاح قوانین داخلی را در صورت امکان و حق شرط یا تحفظ (Reservation) را برای بقیه موارد مطرح کردند.

متعاقباً در اوایل سال ۱۳۷۶ بررسی این معاهده در دستور کار شورای عالی انقلاب فرهنگی قرار گرفت. گزارش مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما معاهده را در ۴۰ مورد با احکام شرعی و در ۷۰ مورد با قوانین داخلی مغایر اعلام کرد. از طرف دیگر طبق گزارش کمیسیون هیأت دولت موارد بیش‌تری از مغایرت اعلام گردید، به نحوی که تنها ماده ۱ معاهده را با ۹۰ مورد از مواد قانون اساسی، قانون مدنی، قانون مجازات اسلامی و غیره مغایر دانست! لذا شورای عالی انقلاب فرهنگی با توجه به گزارشات رسیده و نیز گزارش شورای فرهنگی اجتماعی زنان با الحاق به این کنوانسیون مخالفت کرد.

معهدا به دلیل ضرورت الحاق ایران به این معاهده بحث هم‌چنان ادامه یافت و در اوایل سال ۱۳۷۸ مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری طی گزارشی به سازمان ملل متحد اعلام کرد که گروهی جهت مطالعه امکان الحاق ایران به کنوانسیون تشکیل شده و ضمناً متعهد پیگیری امکان الحاق گردید.*

به علاوه کوفی عنان دبیر کل سازمان ملل متحد در دو نوبت تقاضای الحاق ایران به معاهده را مطرح کرد.**

در نتیجه دولت جمهوری اسلامی ایران، کمیسیونی فرعی را مامور بررسی و امکان الحاق به معاهده مذکور کرد که در جلسات متعدد، نظرات نمایندگان وزارت خانه‌های امور خارجه، آموزش و پرورش، کار و امور اجتماعی، دادگستری، اقتصاد، فرهنگ و آموزش عالی، بهداشت درمان و آموزش پزشکی و سایر نهادها را گردآوری و به کمیسیون لوایح ارائه کرد و نهایتاً هیأت دولت در آذر ماه ۱۳۸۰ تصمیم به الحاق ایران به این معاهد گرفت و مشاور رییس جمهور و رییس مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری خبر از اصلاح قوانین داخلی بر اساس تعهدات بین‌المللی، پس از الحاق به

* - روند بهبود وضعیت زنان در جمهوری اسلامی از سال ۱۹۹۵ (کنفرانس یکن) تاکنون «در قالب پرسشنامه سازمان ملل) مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری.

** - ایران به کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان می‌پیوندد، زنان ش ۸۳ صفحه ۵۸.

کنوانسیون دادند.

در ۲۸ آذر ۱۳۸۰ هیأت دولت جمهوری اسلامی ایران لایحه الحاق به کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان را با متن زیر تصویب کرد: «الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان منوط به برقراری تخلفات و شرایط زیر نسبت کنوانسیون مذکور، توسط دولت جمهوری اسلامی ایران به تصویب رسید: الف) جمهوری اسلامی ایران مفاد کنوانسیون مذکور را در مواردی که با شرع مقدس اسلام مغایرت نداشته باشد، قابل اجرایی داند.

ب) جمهوری اسلامی ایران خود را موظف به اجرای بند ۱ ماده ۲۹ این کنوانسیون در خصوص حل و فصل اختلافات از طریق داوری و یا ارجاع به دیوان دادگستری نمی داند.»

اما پس از تصویب معاهده در مجلس شورای اسلامی، شورای نگهبان لایحه فوق‌الاشعار را به دلیل مغایرت با ۹ اصل از اصول قانون اساسی و تعارض با ضروریات اسلام چون ارث، دیه، طلاق، شهادت، سن بلوغ، حجاب و تعدد زوجات رد کرد^{۳*} و طی نامه‌ای به رییس مجلس شورای اسلامی اعلام داشت موارد خلاف شرع و مغایرت با قانون اساسی کنوانسیون بسیار زیاد است به طوری که شرط عدم قبول اجرای مفاد کنوانسیون در موارد تحفظ به حکم بند ۲ ماده ۲۸ آن پذیرفته نیست. به علاوه شرط عدم قبول اجرای مفاد کنوانسیون با اهداف منظور در آن سازگار نیست و در نتیجه جمهوری اسلامی ایران ملزم به پذیرش مفاد آن در موارد مورد تحفظ می‌شود. لذا تجویز الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون خلاف ضروریات اسلام، مغایر با ضوابط مسلم اسلام و مغایر اصول قانون اساسی از جمله اصول ۲ و ۳ (بندهای ۱ و ۵)، ۴، ۱۰، ۲۰، ۲۱، ۷۲، ۱۱۵ و ۱۵۳ قانون اساسی شناخته شده است.

با بررسی مواد کنوانسیون و مقایسه آن با قانون اساسی یا سایر قوانین ایران در می‌یابیم که خوشبختانه موارد اشتراک بسیاری بین کنوانسیون و قوانین ما وجود دارد. البته موارد افتراق هم کم نیست که سعی همگی باید بر این باشد که حتی‌الامکان این

* - فصل‌نامه شورای فرهنگی - اجتماعی زنان شماره ۴، ضمیمه شماره ۶.

موارد کم شود و به تدریج رفع گردد تا ما هم بتوانیم با توجه به معاهدات بین‌المللی قبلی خود به این کنوانسیون به پیوندیم.

محور اصلی کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان برابری یا تشابه کامل زن و مرد و از بین رفتن کلیه تمایزها در عرصه‌های حقوقی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی است. در ماده ۱ کنوانسیون تعریفی از تبعیض علیه زنان ارائه کرده و آن را به هر گونه تمایز، استثنا (محرومیت) یا محدودیت بر اساس جنسیت اطلاق کرده که نتیجه و هدف آن خدشه‌دار کردن یا لغو شناسایی، بهره‌مندی یا اعمال حقوق بشر و آزادی‌های اساسی در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، مدنی و یا هر زمینه دیگر توسط زنان است، صرف‌نظر از وضعیت تأهل ایشان و بر اساس تساوی میان زنان و مردان.

تبعیض در لغت به معنای تجزیه است. در حقوق، تبعیض بر هم زدن اصل مساوات است بی‌مجاز عقلی و قانونی و عرفی.

در مقدمه قانون اساسی پس از اشاره به منزلت والای زن، به عنوان عضو خانواده، وی را از حالت شیء بودن خارج کرده و ضمن توجه به باز یافتن وظیفه پر ارج مادری و پرورش انسان‌های فردا، وی را هم رزم مردان در میدان‌های فعال حیات می‌داند. هم‌چنین در اصل ۲۰ قانون اساسی صراحتاً اعلام می‌دارد: «همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند» مطالب اشاره شده از قانون اساسی با ماده ۱ کنوانسیون که فوقاً ذکر شد منطبق است.

لذا می‌توان نتیجه گرفت که کنوانسیون دارای پیام مثبت و قابل دفاعی است زیرا در صدد اجرای قوانین عادلانه نسبت به زن و مرد و هویت بخشیدن به زنان می‌باشد. البته بدیهی است که عدالت مفهومی است که نمی‌توان تعریف و تفسیر ثابتی از آن ارائه داد و در هر زمان و مکان، ممکن است مفهوم متفاوتی از آن بروز کند. اما امروزه لازم است این مفهوم با مفاهیم فعلی و بین‌المللی مطابقت داشته باشد.

از سوی دیگر برابری و مساوات که پیام اصلی کنوانسیون است پیام اصلی دین اسلام نیز می‌باشد زیرا قرآن کریم می‌فرماید: ان هذه امتکم امة واحده و اناریکم فاعبدون (همه

مسلمانان یک امت واحد می‌باشند). و نیز در آیه دیگری می‌فرماید: همه انسان‌ها از یک نفخه الهی به وجود آمده‌اند. در واقع این دو آیه گویای تساوی در ماهیت و مختصاتی است که همه انسان‌ها دارند و نیز تساوی در برابر حقوق طبیعی و وضعی انسان‌ها می‌باشد.

لذا از نظر دین اسلام زن و مرد هر دو مکمل یکدیگرند. با نگرشی به قرآن کریم موارد بسیاری را می‌یابیم که قرآن «انسان» را مخاطب قرار داده که این امر نشان می‌دهد که هدف اصلی آیات قرآن همان انسانیت است و جنسیت آدمی مورد نظر نیست.

بند الف ماده ۲ کنوانسیون که بر گنجاندن اصل مساوات میان زن و مرد در قانون اساسی تأکید دارد منطبق است با اصل دوم قانون اساسی که یکی از راه‌های «تأمین قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی فرهنگی و هم‌بستگی ملی» را «نفی هر گونه ستم‌گری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری» عنوان کرده و سپس در بند ۱۴ اصل سوم «تأمین حقوق همه جانبه افراد اعم از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون» را از وظایف دولت جمهوری اسلامی ایران بر شمرده است.

اما در خصوص بند ب ماده ۲ کنوانسیون علی‌رغم تأکید بند ۹ اصل سوم قانون اساسی در «رفع تبعیضات نژاد و ایجاد امکانات عادلانه برای همه در تمام زمینه‌های مادی و معنوی» و نیز بندهای و و ماده ۲ کنوانسیون که تصویب قوانین مناسب و اصلاح و نسخ مقررات تبعیض‌آمیز است، هنوز اقدامی صورت نگرفته است، البته اصلاحات مختصری از جمله در خصوص ارث نبردن زن از عرصه (زمین) در شرف انجام است اما بهتر است به همراه آن ارث نبردن از بقیه اموال شوهر، اضافه بر فرض خود در صورت نبودن وارثی دیگر (موضوع ماده ۹۰۵ ق.م) که به نظر می‌رسد از ابداعات قانونگذار ایرانی بوده نیز مورد اصلاح واقع شود. زیرا اصل ۲۱ قانون اساسی ضمن موظف کردن دولت به تضمین حقوق زن در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی، احیای حقوق مادی و معنوی او را در بند ۱ از اموری دانسته که دولت باید انجام دهد.

از نظر تساوی در سطح ملی و حقوق سیاسی و عمومی به موجب ماده ۷ کنوانسیون دولت‌های عضو موظف‌اند کلیه اقدامات مقتضی را برای رفع تبعیض از زنان در حیات

سیاسی و اجتماعی کشور به عمل آورند. به ویژه حقوقی مثل رای دادن، مشارکت در تعیین سیاست دولت و شرکت در سازمان‌های غیر دولتی که این موارد عیناً در حقوق ایران رعایت می‌شود و تساوی از نظر حقوق سیاسی و عمومی در ایران برقرار است (اصول ۸، ۶۲، ۱۰۰، ۱۱۴، ۱۱۵ و ۱۹۱ قانون اساسی و مواد ۳۲ قانون انتخابات ریاست جمهوری اسلامی مصوب ۶۴/۴/۵ و ۲۷ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۷۸).

از جهت تضمین حیثیت و شغل اشخاص که در ماده ۶ و بند ۱ ماده ۱۱ کنوانسیون ذکر گردیده عیناً و حتی فراتر از آن در اصل ۲۲ قانون اساسی آمده است: «حیثیت، جان، مال، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است» تنها در مورد بعضی مشاغل مثل کارهای خطرناک و زیان‌آور طبق ماده ۷۵ قانون کار و نیز مشاغل منافی مصالح خانوادگی یا حیثیات خود زن طبق ماده ۱۱۱۷ ق.م و قضاوت مطابق اصل ۱۶۳ ق. اساسی محدودیت وجود دارد.

ماده ۹ کنوانسیون از اعطای حقوق مساوی برای زنان با مردان در مورد کسب، تغییر یا حفظ تابعیت توسط دول عضو سخن می‌راند، با این تأکید که دولت‌های عضو تضمین می‌کنند که ازدواج با فرد خارجی یا تغییر تابعیت شوهر در طی دوران ازدواج خود به خود باعث تغییر تابعیت زن، بی‌وطن شدن یا تحمیل شوهر به وی نگردد. به علاوه در بند ۲ این ماده دول عضو را موظف به اعطای حقوق مساوی به زنان و مردان در مورد تابعیت فرزندان نشان می‌کند. در حالی که طبق قانون مدنی ایران، تابعیت ایرانی به صرف ازدواج زن خارجی با مرد ایرانی به زن تحمیل می‌شود (بند ۶ ماده ۹۷۶ و ماده ۹۸۶ ق.م). در مورد زن ایرانی نیز موضوع تحمیل یا عدم تحمیل تابعیت از نظر قانون مدنی ایران بستگی به قانون کشور خارجی (کشور متبوع شوهر) دارد (ماده ۹۸۷ ق.م). به علاوه با تحصیل تابعیت ایرانی شوهر، زن و فرزند صغیر وی خود به خود به تابعیت ایران در می‌آیند، البته با امکان بازگشت بعدی به تابعیت اولیه طبق ماده ۹۸۴ ق.م.

از طرف دیگر قانون مدنی ایران هیچ‌گونه حقی به زن در مورد تابعیت فرزند نداده است و نه تنها ایرانی بودن زن تأثیری در تابعیت فرزند از نظر اعمال سیستم خون ندارد بلکه تأثیری از نظر اعمال سیستم خاک نیز ندارد. در این خصوص حتی به موجب بند ۴

ماده ۹۷۶ فرزند متولد شده در ایران از زن خارجی که خود نیز متولد در ایران بوده، از طریق سیستم خاک ایرانی محسوب می‌شود. اما فرزند متولد شده در ایران از زن ایرانی، از طریق سیستم خاک نیز ایرانی محسوب نمی‌شود و بهر حال در این موارد و به طور کلی در خصوص تابعیت، تعارض بین قانون مدنی و کنوانسیون مشهود است.

ماده ۱۰ کنوانسیون به تضمین حقوق مساوی زنان و مردان در زمینه آموزش و پرورش اختصاص دارد که در ۸ بند عناوین مختلف آن را مورد تأکید قرار داده است. در قانون اساسی ج.ا.ا. نیز اصول ۳ و ۳۰ به این مطلب پرداخته و تفاوتی با کنوانسیون از این نظر وجود ندارد.

در مورد ماده ۱۲ کنوانسیون که در زمینه مراقبت‌های بهداشتی است تفاوتی با قوانین ایران موجود نیست.

هم چنین در مورد ماده ۱۴ کنوانسیون که مربوط به مدنظر قرار دادن مشکلات زنان روستایی است تعارضی به نظر نمی‌رسد.

بند ۱ ماده ۱۵ کنوانسیون می‌گوید: «دول عضو به زنان حقوق مساوی با مردان در برابر قانون اعطا می‌کنند.» این مطلب در اصل ۲۰ قانون اساسی بدین صورت آمده که «همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.» پس در واقع از نظر تساوی در مقابل قانون، کنوانسیون و قانون اساسی ما هر دو، افراد را به طور یکسان در حمایت قانون قرار داده‌اند اما از لحاظ حدود با هم تفاوت دارند، زیرا کنوانسیون به طور مطلق خواستار اعطای حقوق یکسان به زن و مرد شده، اما قانون اساسی اعطای حقوق یکسان را در محدوده موازین شرع اسلام پذیرفته است. لذا در بعضی مطالب مثل ارث و قصاص موازین اسلام تقدم دارد و در صورت الحاق به کنوانسیون می‌بایست از حق شرط یا استثنا استفاده کنیم.

در خصوص حق ترافع قضایی در بند ۲ ماده ۱۵ کنوانسیون رفتار یکسان با زنان در کلیه مراحل دادرسی در دادگاه‌ها و مراجع قضایی را از دول عضو می‌خواهد که این مطلب با اصول ۳۴، ۳۵، ۳۷، ۳۸، ۱۶۵، ۱۶۸، ق اساسی مطابقت دارد و اختلافی بین کنوانسیون و قوانین کشور ما وجود ندارد.

در زمینه قانون مدنی علاوه بر مطالبی که فوقاً اشاره شد موضوع ریاست شوهر در خانواده، حضانت فرزندان، قیمومت، نکاح زن مسلم با غیر مسلم، نکاح موقت، تعدد زوجات، طلاق و ارث مغایرت‌هایی بین قوانین ما و کنوانسیون وجود دارد. هم چنین در زمینه مسایل جزایی از نظر سن لازم برای مسؤلیت جزایی، شهادت زن، میزان دیه و قصاص تعارضاتی بین قوانین ما و کنوانسیون وجود دارد که در صورت الحاق به کنوانسیون همان طور که در لایحه مصوب هیأت وزیران نیز آمده هر کدام از این تعارضات و مغایرت‌ها که قابل اصلاح است می‌بایست در اسرع وقت اصلاح شود و در آن چه قابل اصلاح نیست می‌توانیم از حق شرط استفاده کنیم.

متن کامل کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان

کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض زنان در تاریخ ۲۷ آذر (۱۸ دسامبر ۱۹۷۹) توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد تصویب و برای امضا، تصویب و الحاق کشورها مفتوح گردید. این کنوانسیون براساس بند ۱ ماده ۲۷ در تاریخ ۱۲ شهریور ۱۳۶۰ (سوم سپتامبر ۱۹۸۱) لازم‌الاجرا شد.

○ مقدمه

دول عضو کنوانسیون حاضر با عنایت به این که منشور ملل متحد بر پایداری حقوق اساسی بشر، مقام و منزلت هر فرد انسانی و برابری حقوق زن و مرد تأکید دارد. با عنایت به این که اعلامیه جهانی حقوق بشر بر اصل جایز نبودن تبعیض تأیید داشته، اعلام می‌دارد که کلیه افراد بشر آزاد به دنیا آمده و از نظر منزلت و حقوق یکسان بوده و بدون هیچ گونه تمایزی، از جمله تمایزات مبتنی بر جنسیت، حق دارند از کلیه حقوق و آزادی‌های مندرج در این اعلامیه بهره‌مند شوند. با عنایت به این که دول عضو میثاق‌های بین‌المللی حقوق بشر متعهد به تضمین حقوق برابر زنان و مردان در بهره‌مندی از کلیه حقوق اساسی، اجتماعی، فرهنگی، مدنی و سیاسی می‌باشند.

با در نظر گرفتن کنوانسیون‌های بین‌المللی که تحت نظر سازمان ملل متحد و کارگزاری‌های تخصصی به منظور پیش‌برد تساوی حقوق زنان و مردان منعقد گردیده‌اند. با عنایت به قطعنامه‌ها، اعلامیه‌ها و توصیه‌هایی که توسط ملل متحد و کارگزاری‌های تخصصی برای پیش‌برد تساوی حقوق زنان و مردان تصویب شده است.

با نگرانی از این که علی‌رغم این اسناد متعدد، تبعیضات علیه زنان هم‌چنان به طور گسترده ادامه دارد.

با یادآوری این که تبعیضات علیه زنان ناقض اصول برابری حقوق و احترام به شخصیت بشر می‌باشد و مانع شرکت زنان در شرایط مساوی با مردان در زندگی سیاسی، اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی کشور و نیز گسترش سعادت جامعه و خانواده شده و شکوفایی کامل قابلیت‌ها و استعداد‌های زنان در خدمت به کشور و بشریت را دشوارتر می‌نماید.

با نگرانی از این که زنان در شرایط فقر و تنگدستی حداقل امکان دسترسی را به مواد غذایی، بهداشت، تحصیلات، آموزش و امکانات اشتغال و سایر نیازها دارند. با اعتقاد بر این که تشکیل نظام نوین اقتصاد بین‌الملل بر اساس مساوات و عدالت در تحقق پیشبرد برابری بین مردان و زنان نقش مهمی را ایفا می‌کند.

با تأکید بر این که ریشه‌کن کردن آپارتاید، اشکال مختلف نژادپرستی، تبعیض نژادی، استعمار، استعمار نو، تجاوز، اشغال و سلطه و دخالت خارجی در امور دولت‌ها لازمه تحقق کامل حقوق مردان و زنان می‌باشد.

با تأیید بر این که تحکیم صلح و امنیت بین‌المللی، تشنج‌زدایی بین‌المللی، همکاری‌های متقابل دول صرف‌نظر از نظام‌های اجتماعی و اقتصادی آنان، خلع سلاح کامل و به ویژه خلع سلاح اتمی تحت نظارت و کنترل دقیق و مؤثر بین‌المللی، تأکید بر اصول عدالت، مساوات و منافع متقابل در روابط بین‌کشورها و احقاق حق مردم تحت سلطه استعمار و بیگانه و اشغال خارجی به دستیابی به حق تعیین سرنوشت و استقلال و هم‌چنین احترام به حاکمیت ملی و تمامیت ارضی باعث توسعه و پیشرفت اجتماعی خواهد شد و در نتیجه به دستیابی به مساوات کامل بین مردان و زنان کمک خواهد کرد. با اعتقاد بر این که توسعه تمام و کمال یک کشور، رفاه جهانی و برقراری صلح مستلزم

شرکت یکپارچه زنان در تمام زمینه‌ها در شرایط مساوی با مردان است. با در نظر گرفتن سهم عمده زنان در تحقق رفاه خانواده و پیشرفت جامعه، که تاکنون کاملاً شناسایی نشده است، اهمیت اجتماعی مادری و نقش والدین در خانواده و در تربیت کودکان، و با آگاهی از این که نقش زنان در تولید مثل نباید اساس تبعیض بوده بلکه تربیت کودکان نیازمند تقسیم مسؤلیت بین زن و مرد و جامعه به طور کلی می‌باشد. با اطلاع از این که تغییر در نقش سنتی مردان و زنان در جامعه و خانواده برای دستیابی به مساوات کامل میان زنان و مردان ضروری است. با عزم بر اجرای اصول مندرج در اعلامیه محو تبعیض علیه زنان و در این راستا اتخاذ اقدامات ضروری برای از میان برداشتن این گونه تبعیض‌ها در کلیه اشکال و صور آن، به شرح ذیل توافق کرده‌اند:

بخش اول

ماده ۱

عبارت «تبعیض علیه زنان» در این کنوانسیون به هر گونه تمایز، استثناء (محرومیت) یا محدودیت بر اساس جنسیت که نتیجه یا هدف آن خدشه دار کردن یا لغو شناسایی، بهره‌مندی، یا اعمال حقوق بشر و آزادی‌های اساسی در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، مدنی و یا هر زمینه دیگر توسط زنان صرف نظر از وضعیت زناشویی ایشان و براساس تساوی میان زنان و مردان، اطلاق می‌گردد.

ماده ۲

دول عضو، هر گونه تبعیض علیه زنان را محکوم کرده موافقت می‌نمایند که بدون درنگ سیاست رفع تبعیض از زنان را با کلیه ابزارهای مناسب دنبال نموده و با این هدف موارد زیر را متعهد می‌شود:

الف: گنجاندن اصل مساوات میان زنان و مردان در قانون اساسی یا سایر قوانین مربوطه هر کشور، چنانچه تاکنون منظور نشده باشد، و تضمین تحقق عملی این اصل به وسیله وضع قانون یا سایر طرق مناسب دیگر؛

ب: تصویب قوانین مناسب و یا اقدامات دیگر، از جمله مجازات در صورت اقتضا، به منظور رفع تبعیض از زنان؛

ج: برقراری حمایت قانون از حقوق زنان بر مبنای برابری با مردان و حصول اطمینان از حمایت مؤثر از زنان در مقابل هر گونه اقدام تبعیض آمیز از طریق مراجع قضایی ذی صلاح ملی و سایر مؤسسات دولتی؛

د: خودداری از انجام هر گونه عمل و حرکت تبعیض آمیز علیه زنان و تضمین رعایت این تعهدات توسط مراجع و مؤسسات دولتی؛

ه: اتخاذ کلیه اقدامات مناسب جهت رفع تبعیض از زنان توسط هر شخص، سازمان و یا شرکت های خصوصی؛

و: اتخاذ تدابیر لازم از جمله وضع قوانین به منظور اصلاح یا فسخ قوانین، مقررات، عرف یا روش های موجود که نسبت به زنان تبعیض آمیزند؛

ز: فسخ کلیه مقررات کیفری ملی که موجب تبعیض نسبت به زنان می شود؛

ماده ۳

دولت عضو باید در تمام زمینه ها به ویژه زمینه های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کلیه اقدامات مناسب از جمله وضع قوانین را برای تضمین توسعه و پیشرفت کامل زنان و نیز بهره مندی آنان از حقوق بشر و آزادی های اساسی بر مبنای مساوات با مردان به عمل آورند.

ماده ۴

۱. اتخاذ تدابیر ویژه و موقتی توسط دولت عضو که هدف آن تسریع در برقراری مساوات بین مردان و زنان است نباید به عنوان «تبعیض» به صورتی که در این کنوانسیون تعریف شده است، تلقی گردد؛ و بدون این که این اقدامات منجر به حفظ معیارهای نابرابر و مجزا گردد، پس از تحقق رفتار و فرصت های برابر متوقف خواهد شد.

۲. اتخاذ تدابیر ویژه توسط دولت عضو از جمله اقداماتی که در این کنوانسیون برای

حمایت از مادری منظور شده است تبعیض آمیز تلقی نخواهد شد.

ماده ۵

دول عضو کلیه اقدامات مناسب در زمینه‌های زیر را به عمل می‌آورند:
الف: تعدیل الگوهای اجتماعی و فرهنگی رفتاری مردان و زنان به منظور از میان برداشتن تعصبات و کلیه روش‌های سنتی و غیره که بر تفکر پست‌نگری یا برترنگری هر یک از دو جنس و یا تداوم نقش‌های کلیشه‌ای برای مردان و زنان استوار باشد.
ب: حصول اطمینان از این که آموزش خانواده شامل درک صحیح از وضعیت مادری به عنوان یک وظیفه اجتماعی و شناسایی مسؤلیت مشترک زنان و مردان در پرورش و تربیت کودکان خود باشد، با این استنباط که منافع کودکان در تمام موارد در اولویت قرار دارد.

ماده ۶

دول عضو کلیه اقدامات مقتضی از جمله وضع قوانین را به منظور جلوگیری از حمل و نقل غیرقانونی و بهره‌بری از روسپی‌گری زنان به عمل خواهند آورد.

بخش دوم

ماده ۷

دول عضو برای رفع تبعیض از زنان در حیات سیاسی و اجتماعی کشور کلیه اقدامات مقتضی را به عمل خواهند آورد، به ویژه حقوق زیر را در شرایط مساوی با مردان برای زنان تضمین خواهند کرد:

الف: رأی دادن در کلیه انتخابات و همه پرسشی‌های عمومی و داشتن شرایط نامزدی در همه اجتماعات منتخب عمومی.

ب: مشارکت در تعیین سیاست دولت و اجرای آن و انتصاب به سمت‌های دولتی و انجام کلیه مسؤلیت‌های دولتی در تمام سطوح دولت.

ج: شرکت در سازمان‌ها و انجمن‌های غیردولتی و مرتبط با حیات سیاسی و اجتماعی

کشور.

ماده ۸

دول عضو اقدامات مقتضی را به عمل خواهند آورد تا بدون هیچ گونه تبعیض و در شرایط مساوی با مردان این فرصت به زنان داده شود که به عنوان نماینده دولت خود در سطح بین‌المللی عمل نموده و در فعالیت سازمان‌های بین‌المللی نقش داشته باشند.

ماده ۹

۱. دول عضو در مورد کسب، تغییر یا حفظ تابعیت، حقوقی مساوی با مردان به زنان اعطا خواهند کرد. دولت‌ها به ویژه تضمین می‌کنند که ازدواج با فرد خارجی یا تغییر تابعیت شوهر در طی دوران ازدواج خود به خود باعث تغییر تابعیت زن، بی‌وطن شدن یا تحمیل تابعیت شوهر به وی نگردد.

۲. دول عضو به زنان و مردان در مورد تابعیت فرزندانشان حقوق مساوی اعطا خواهند کرد.

بخش سوم

ماده ۱۰

دول عضو به منظور تضمین حقوق مساوی زنان با مردان در زمینه آموزش و پرورش هر گونه اقدامی برای رفع تبعیض از زنان به عمل خواهند آورد. به ویژه بر اساس مساوات بین زنان و مردان موارد زیر را تضمین خواهند کرد:

الف: شرایط یکسان در زمینه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، و برای دسترسی به آموزش و دریافت دانشنامه در انواع مختلف مؤسسات آموزشی در مناطق شهری و روستایی، این تساوی باید در آموزش پیش مدرسه‌ای، آموزش عمومی، فنی و حرفه‌ای و آموزش عالی فنی و نیز دوره‌های حرفه‌ای مختلف تضمین شود.

ب: دسترسی به برنامه درسی یکسان، امتحانات یکسان، معلمین دارای مهارت‌ها و صلاحیت‌های هم‌تراز و محل‌ها و امکانات آموزشی با کیفیت برابر.

ج: از بین بردن هر گونه مفهوم کلیشه‌ای از نقش زنان و مردان در کلیه سطوح و در اشکال مختلف آموزشی از طریق تشویق به آموزش مختلط و سایر انواع روش‌های آموزشی که نیل به این هدف را ممکن می‌سازد و به ویژه از طریق تجدیدنظر در کتب درسی و برنامه‌های آموزشی مدارس و تطبیق دادن روش‌های آموزشی.

د: ایجاد فرصت‌های یکسان جهت بهره‌مندی از بورس‌ها و سایر مزایای تحصیلی. ه: امکانات مشابه جهت دستیابی به برنامه‌های مربوط به ادامه تحصیلات، از جمله برنامه‌های عملی سوادآموزی بزرگسالان به ویژه برنامه‌هایی که با هدف کاهش هر چه سریع‌تر شکاف آموزشی موجود بین زنان و مردان تدوین یافته‌اند.

و: کاهش درصد دانش‌آموزان دختر که ترک تحصیل می‌کنند و تنظیم برنامه‌هایی برای دختران و زنانی که ترک تحصیل زودرس داشته‌اند.

ز: امکانات یکسان برای شرکت فعال زنان در ورزش و تربیت بدنی.

ح: دسترسی به اطلاعات آموزشی مشخص که سلامتی و تندرستی خانواده را تضمین می‌نمایند، از جمله اطلاعات و راهنمایی در مورد تنظیم خانواده.

ماده ۱۱

۱. دول عضو کلیه اقدامات مقتضی را به عمل خواهند آورد تا هرگونه تبعیض علیه زنان در اشتغال از بین برود و براساس اصل تساوی زنان و مردان، حقوق مشابه برای آنها تضمین شود، به ویژه در موارد زیر:

الف: حق اشتغال به کار به عنوان حق لاینفک تمام افراد بشر.

ب: حق استفاده از فرصت‌های استخدامی یکسان، از جمله اعمال ضوابط یکسان برای استخدام.

ج: حق انتخاب آزادانه حرفه و پیشه، حق برخورداری از ارتقای مقام، حق برخورداری از امنیت شغلی و تمام امتیازات و شرایط شغلی و حق استفاده از دوره‌های آموزش حرفه‌ای و بازآموزی از جمله کارآموزی و شرکت در دوره‌های آموزش حرفه‌ای پیشرفته و آموزش مرحله‌ای.

د: حق دریافت دست‌مزد برابر و نیز استفاده از مزایا و حق برخورداری از رفتار

یکسان در مشاغلی که دارای ارزش برابر است و هم چنین قضاوت یکسان در ارزیابی کیفیت کار مشابه.

۵: حق استفاده از بیمه‌های اجتماعی به ویژه در دوران بازنشستگی، دوران بی‌کاری، هنگام بیماری و ناتوانی و دوران پیری و در سایر موارد از کارافتادگی و نیز حق استفاده از مرخصی استحقاقی.

۶: حق حفظ سلامتی و رعایت ایمنی در محیط کار، از جمله حمایت از وظیفه تولید مثل.

۲. به منظور جلوگیری از اعمال تبعیضات علیه زنان بر پایه ازدواج یا مادری (بارداری) و تضمین حق مؤثر آنان جهت کار، دول عضو اقدامات زیر را به عمل خواهند آورد:

الف: ممنوعیت اخراج به دلیل بارداری یا مرخصی زایمان و تبعیض در اخراج براساس وضعیت زناشویی و اعمال مجازات‌های قانونی بدین منظور.

ب: صدور اجازه مرخصی زایمان با حقوق مزایای اجتماعی مشابه بدون از دست دادن شغل قبلی، ارشدیت یا مزایای اجتماعی.

ج: تشویق به ارائه خدمات حمایتی اجتماعی لازم به نحوی که والدین را قادر نماید تعهدات خانوادگی را با مسؤولیت‌های شغلی و مشارکت در زندگی اجتماعی هماهنگ سازند، به خصوص از طریق ایجاد و توسعه شبکه تسهیلاتی برای مراقبت از کودکان.

د: برقراری حمایت خاص از زنان هنگام بارداری در انواع مشاغلی که برای آنان زیان آور محسوب می‌گردد.

۳. قوانین حمایت کننده ذکر شده در این ماده به طور متناوب همگام با پیشرفت اطلاعات و دانش‌های علمی و تکنولوژیکی باید مورد بررسی قرار گیرد و در صورت لزوم بازنگری، لغو یا تمدید شوند.

ماده ۱۲

۱. دول عضو برای رفع تبعیض از زنان در زمینه مراقبت بهداشتی آنان کلیه اقدامات لازم را به عمل خواهند آورد تا دسترسی به خدمات بهداشتی از جمله خدماتی که به

تنظیم خانواده مربوط می‌شود براساس رعایت مساوات بین مردان و زنان تضمین شود.
 ۲. دول عضو صرف نظر از مفاد بند ۱ این ماده ارایه خدمات مناسب در ارتباط با بارداری، بستری برای زایمان و دوران پس از زایمان را تضمین خواهند کرد و موارد لازم خدمات رایگان و نیز تغذیه کافی در دوران بارداری و دوران شیردهی در اختیار آنان قرار خواهند داد.

ماده ۱۳

دول عضو کلیه اقدامات مقتضی را به منظور رفع تبعیض از زنان در سایر زمینه‌های حیات اقتصادی و اجتماعی به عمل خواهند آورد تا حقوق یکسان به ویژه در زمینه‌های زیر براساس برابری مردان و زنان تضمین شود:
 الف: حق استفاده از مزایای خانوادگی.

ب: حق استفاده از وام‌های بانکی رهن و سایر اشکال اعتبارات مالی.

ج: حق شرکت در فعالیت‌های تفریحی، ورزشی و کلیه زمینه‌های حیات فرهنگی.

ماده ۱۴

۱. دول عضو مشکلات خاص زنان روستایی را مدنظر قرار داده و به نقش مهمی که این زنان در جهت حیات اقتصادی خانواده‌های خود از جمله کار در بخش‌های غیرمالی اقتصاد به عهده دارند، توجه خاص مبذول خواهند داشت و کلیه اقدامات مقتضی را به عمل خواهند آورد تا مفاد این کنوانسیون نسبت به زنان در مناطق روستایی اجرا گردد.
 ۲. دول عضو کلیه اقدامات مقتضی را جهت رفع تبعیض از زنان در مناطق روستایی به عمل خواهند آورد تا این زنان براساس تساوی مردان و زنان در برنامه‌های عمرانی و روستایی شرکت نموده و از آن بهره‌مند گردند و به خصوص از حقوق زیر برخوردار شوند:

الف: شرکت در تدوین و اجرای برنامه‌های عمرانی در کلیه سطوح.

ب: دسترسی به تسهیلات بهداشتی کافی از جمله اطلاعات، مشاوره و خدمات تنظیم

خانواده.

- ج: استفاده مستقیم از برنامه‌های تأمین اجتماعی.
- د: استفاده از انواع دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی رسمی و غیررسمی از جمله سوادآموزی عملی و نیز بهره‌مندی از خدمات محلی و فوق‌العاده به منظور بالا بردن کارایی فنی آنان.
- ه: تشکیل گروه‌ها و تعاونی‌های خودیاری به منظور به دست آوردن امکان دستیابی مساوی به فرصت‌های اقتصادی از طریق اشتغال یا خوداشتغالی.
- و: شرکت در کلیه فعالیت‌های محلی.
- ز: دسترسی به وام‌ها و اعتبارات کشاورزی، تسهیلات بازاریابی، تکنولوژی مناسب و استفاده یکسان از زمین و برخورداری از رفتار مساوی در چارچوب اصلاحات ارضی و روستایی و نیز در برنامه‌های جایگزینی زمین.
- ح: بهره‌مندی از شرایط زندگی مناسب، به ویژه مسکن، بهداشت، آب و برق، ارتباطات و حمل و نقل.

بخش چهارم

ماده ۱۵

۱. دول عضو به زنان حقوق مساوی با مردان در برابر کار یکسان اعطا می‌کنند.
۲. دول عضو در امور مدنی به زنان اختیارات و امکانات قانونی دقیقاً یکسان با مردان و نیز شرایط مساوی برای بهره‌برداری از این اختیارات و امکانات اعطا خواهند کرد. دول عضو برای انعقاد قرارداد و ادارهٔ املاک برای زنان حقوقی برابر با مردان قایل شده و با ایشان در کلیهٔ مراحل دادرسی در دادگاه‌ها و مراجع قضایی به صورت یکسان رفتار خواهند کرد.
۳. دول عضو موافقت می‌نمایند که کلیهٔ قراردادها و سایر اسناد خصوصی از هر نوع که دارای اثر قانونی بوده و در جهت محدود کردن امکانات قانونی زنان باشد، کان لم یکن تلقی گردد.
۴. دول عضو به زنان و مردان حقوقی یکسان در برابر قانون مربوط به تردد افراد و آزادی انتخاب مسکن و اقامتگاه اعطا خواهند کرد.

ماده ۱۶

۱. دول عضو به منظور رفع تبعیض از زنان در کلیه امور مربوط به ازدواج و روابط خانوادگی کلیه اقدامات مقتضی به عمل خواهند آورد و به ویژه براساس تساوی مردان و زنان موارد ذیل را تضمین خواهند کرد:

الف: حق یکسان برای ورود به ازدواج.

ب: حق یکسان در انتخاب آزادانه همسر و صورت گرفتن ازدواج تنها با رضایت کامل و آزادانه دو طرف ازدواج.

ج: حقوق و مسؤولیت‌های یکسان در طی دوران زناشویی و به هنگام جدایی.

د: حقوق و مسؤولیت‌های یکسان به عنوان والدین، صرف نظر از وضع روابط زناشویی. در مسایلی که به فرزندان آنان مربوط می‌شود، در کلیه موارد منافع کودکان از اولویت برخوردار خواهد کرد.

ه: حقوق یکسان در مورد تصمیم‌گیری آزادانه و مسؤولانه نسبت به تعداد فرزندان و فاصله زمانی بارداری و دسترسی به اطلاعات، آموزش و ابزار لازم که قدرت بهره‌مندی از این حقوق را به ایشان می‌دهد.

و: حقوق و مسؤولیت‌های یکسان در مورد قیمومیت، حضانت، سرپرستی و به فرزند گرفتن کودکان و یا موارد مشابه با این مفاهیم در حقوق ملی، در کلیه موارد منافع کودکان از اولویت برخوردار خواهد بود.

ز: حقوق فردی یکسان به عنوان شوهر و زن منجمله حق انتخاب نام خانوادگی، شغل و حرفه.

ح: حقوق یکسان برای زوجین نسبت به مالکیت، حق اکتساب، مدیریت، سرپرستی، بهره‌مندی و انتقال ملک اعم از این که رایگان باشد و یا هزینه‌ای در برداشته باشد.

۲. نامزدی و ازدواج کودک هیچ اثر قانونی ندارد و کلیه اقدامات ضروری منجمله وضع قانون برای تعیین حداقل سن ازدواج و اجباری کردن در دفاتر رسمی می‌بایست به عمل آید.

○ بخش پنجم

ماده ۱۷

۱. به منظور بررسی پیشرفت حاصله در اجرای مفاد این کنوانسیون کمیته محو تبعیض علیه زنان (که من بعد از آن به عنوان کمیته یاد خواهد شد) شامل هجده نفر در زمان لازم الاجرا شدن و پس از تصویب یا پیوستن سی و پنجمین کشور عضو، بیست و سه نفر از خبرگان دارای شهرت اخلاقی والا و صلاحیت در زمینه‌های مربوط به کنوانسیون تشکیل می‌شود. این خبرگان توسط دول عضو از میان اتباع کشورهایشان انتخاب می‌شوند و در صلاحیت شخصی خود خدمت می‌کنند. در انتخاب این اشخاص به توزیع عادلانه جغرافیایی و به حضور اشکال مختلف تمدن و نظام‌های عمده حقوقی توجه می‌شود.

۲. اعضای کمیته با رأی مخفی و از فهرست افرادی که توسط دول عضو نامزد شده‌اند انتخاب می‌شوند؛ هر دولت عضو می‌تواند یک نفر از اتباع خود را نامزد نماید.

۳. نخستین انتخابات شش ماه پس از لازم الاجرا شدن این کنوانسیون برگزار خواهد شد. حداقل سه ماه قبل از تاریخ هر انتخابات دبیرکل ملل متحد طی نامه‌ای از دول عضو می‌خواهد تا ظرف دو ماه نامزدهای خود را معرفی کنند. دبیرکل فهرست اسامی نامزدها را به ترتیب حروف الفبا و با ذکر کشور نامزدکننده هر یک تهیه و برای دول عضو ارسال خواهد داشت.

۴. انتخاب اعضای کمیته در جلسه دول که توسط دبیرکل در مقر ملل متحد برگزار خواهد شد، انجام می‌شود. در این جلسه، که حد نصاب تشکیل آن حضور دو سوم دول عضو می‌باشد، اشخاص انتخاب شده برای عضویت در کمیته آن دسته از نامزدهایی خواهد بود که بیشترین تعداد آراء و هم زمان اکثریت مطلق آراء نمایندگان دول عضو حاضر و رأی‌دهنده در جلسه را به دست آورند.

۵. اعضای کمیته برای یک دوره چهار ساله انتخاب می‌شوند. لکن دوره عضویت ۹ نفر از اعضای منتخب در اولین انتخابات در پایان دو سال به اتمام می‌رسد. بلافاصله پس از اولین انتخابات اسامی این ۹ نفر عضو به قید قرعه توسط رییس کمیته انتخاب خواهد شد.

۶. انتخاب ۵ عضو دیگر کمیته مطابق با بندهای ۲، ۳ و ۴ این ماده و به دنبال سی و پنجمین تصویب یا الحاق صورت خواهد گرفت. دوره عضویت دو نفر از اعضای فوق در پایان دو سال خاتمه خواهد یافت و اسامی این دو نفر به قید قرعه توسط رییس کمیته انتخاب خواهد شد.
۷. به منظور اشغال پست‌های خالی احتمالی، دولتی که فعالیت خبره‌اش به عنوان عضو کمیته متوقف شده است، خبره دیگری را از بین اتباع خود برای عضویت در کمیته مشروط به تأیید کمیته انتخاب خواهد کرد.
۸. اعضای کمیته با تأیید مجمع عمومی و بر طبق ضوابط و شرایطی که آن مجمع مقرر می‌دارد و با در نظر گرفتن اهمیت مسؤلیت‌های کمیته از سازمان ملل متحد مقرری دریافت خواهند کرد.
۹. دبیر کل ملل متحد تسهیلات و کارمندان لازم را به منظور تحقق و انجام مؤثر و وظایف کمیته در چارچوب این کنوانسیون تأمین خواهد نمود.

ماده ۱۸

۱. دول عضو متعهد می‌شوند گزارشی برای کمیته در مورد اقدامات تقنینی، قضایی و اجرایی و سایر اقدامات متخذه در راستای اجرای مفاد این کنوانسیون و پیشرفت‌های حاصله در این رابطه به دبیر کل ارائه کنند:
- الف: یک سال پس از لازم‌الاجرا شدن کنوانسیون برای آن دولت.
- ب: پس از آن حداقل هر چهار سال یک بار و علاوه بر آن هر زمانی که کمیته در خواست کند.
۲. این گزارشات می‌تواند مبین عوامل و مشکلاتی که بر میزان اجرای تعهدات تحت این کنوانسیون اثر می‌گذارد باشد.

ماده ۱۹

۱. کمیته آیین‌نامه اجرایی خود را تصویب خواهد نمود.
۲. کمیته مسؤولان خود را برای یک دوره دو ساله انتخاب خواهد کرد.

ماده ۲۰

۱. کمیته به منظور بررسی گزارشاتی که مطابق با ماده ۱۸ این کنوانسیون ارایه شده هر ساله به مدتی که از دو هفته تجاوز نکند تشکیل جلسه می‌دهد.
۲. جلسات کمیته معمولاً در مقر سازمان ملل متحد یا در هر محل مناسب دیگری که به تصمیم کمیته تعیین می‌شود برگزار خواهد شد.

ماده ۲۱

۱. کمیته همه ساله از طریق شورای اقتصادی و اجتماعی گزارشی در مورد فعالیت‌های خود به مجمع عمومی تسلیم می‌نماید و می‌تواند براساس گزارشات و اطلاعات واصله از دول عضو پیشنهادات و توصیه‌های کلی ارایه دهد. این پیشنهادات و توصیه‌های کلی همراه با نظرات احتمالی دول عضو در گزارشات کمیته درج می‌گردد.
۲. دبیر کل ملل متحد گزارشات کمیته را جهت اطلاع به کمیسیون مقام زن ارسال می‌نماید.

ماده ۲۲

مؤسسات تخصصی مجاز خواهند بود که از طریق نمایندگان‌شان اجرای موادی از پیمان‌نامه حاضر را که در حوزه فعالیت‌های آن‌ها جای می‌گیرند مورد بررسی قرار دهند. کمیته ممکن است از مؤسسات تخصصی دعوت کند تا گزارش‌هایی درباره نحوه اجرای پیمان‌نامه در زمینه‌هایی که به حوزه فعالیت آن‌ها مربوط می‌شود ارایه نمایند.

بخش ششم

ماده ۲۳

هیچ چیز در این کنوانسیون بر مقرراتی که برای دستیابی زنان و مردان به برابری مفیدتر و مؤثرتر وجود دارد تأثیر نخواهد گذاشت؛ این مقررات می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

الف: قوانین یک دولت عضو.

ب: هر کنوانسیون پیمان یا موافقت نامه بین المللی دیگری که برای آن دولت لازم الاجرا است.

ماده ۲۴

دول عضو متعهد می گردند کلیه اقدامات لازم در سطح ملی را که هدف از آن تحقق کامل حقوق به رسمیت شناخته شده در این کنوانسیون می باشد، به عمل می آورند.

ماده ۲۵

۱. این کنوانسیون برای امضای کلیه دول مفتوح می باشد.
۲. دبیر کل ملل متحد به عنوان امین این کنوانسیون تعیین می شود.
۳. تصویب این کنوانسیون منوط به طی مراحل تصویب قانونی است. اسناد تصویب نزد دبیر کل ملل متحد به امانت گذارده خواهد شد.
۴. این کنوانسیون جهت الحاق دول مفتوح می باشد. الحاق با سپردن سند الحاق به دبیر کل ملل متحد محقق می شود.

ماده ۲۶

۱. دول عضو می توانند در هر زمان طی نامه ای خطاب به دبیر کل ملل متحد درخواست تجدیدنظر در این کنوانسیون را نمایند.
۲. مجمع عمومی ملل متحد در مورد اقدامات احتمالی بعدی در مورد چنین درخواستی تصمیم خواهد گرفت.

ماده ۲۷

۱. این کنوانسیون سی روز پس از تاریخی که بیستمین سند تصویب یا الحاق آن نزد دبیر کل ملل متحد به امانت گذارده شد، لازم الاجرا می گردد.
۲. پس از به ودیعه سپردن بیستمین سند تصویب یا الحاق، برای هر دولتی که این کنوانسیون را تصویب می کند یا به آن ملحق می گردد، کنوانسیون مذکور از سی امین روز

تاریخی که سند تصویب یا الحاق آن دولت به امانت گذارد شده لازم الاجرا می‌گردد.

ماده ۲۸

۱. دبیر کل ملل متحد متن تحفظ کشورها، در هنگام تصویب یا الحاق را دریافت کرده و آن را میان کلیه دول توزیع می‌نماید.
۲. تحفظاتی که با هدف و منظور این کنوانسیون سازگار نباشد پذیرفته نخواهد شد.
۳. تحفظاتی از طریق تسلیم یادداشتی به دبیر کل ملل متحد در هر زمان قابل پس گرفتن است نامبرده همه دولت‌ها را از این موضوع مطلع خواهد کرد. لغو تحفظ از روزی که یادداشت دریافت شود معتبر است.

ماده ۲۹

۱. هرگونه اختلاف در تفسیر یا اجرای این کنوانسیون بین دو یا چند دولت عضو که از طریق مذاکره حل نگردد بنا به تقاضای یکی از طرفین به داوری می‌گردد. چنانچه ظرف شش ماه از تاریخ درخواست داوری، طرفین در مورد نحوه و تشکیلات داوری به توافق نرسند، یکی از طرفین می‌تواند خواستار ارجاع موضوع به داوران بین‌المللی دادگستری مطابق با اساس‌نامه دیوان گردد.
۲. هر دولت عضو می‌تواند به هنگام امضاء یا تصویب این کنوانسیون یا الحاق به آن اعلام کند که خود را موظف به اجرای بند یک این ماده نمی‌داند. دول عضو دیگر در قبال دولتی که به بند یک این ماده اعلام تحفظ نموده است ملزم به اجرای بند یک نمی‌باشند.
۳. هر دولت عضوی که بر طبق بند ۲ این ماده اعلام تحفظ نموده باشد می‌تواند در هر زمان از تحفظ خود از طریق اعلام رسمی به دبیر کل ملل متحد صرف نظر نماید.

ماده ۳۰

این کنوانسیون که متون عربی، چینی، انگلیسی، فرانسه، روسی و اسپانیولی آن دارای اعتبار یکسان می‌باشند، نزد دبیر کل ملل متحد به امانت گذارده می‌شود.